

Sotsiaalkaitseministri käskkirjaga kinnitatavate toetuse andmise tingimuste „Sotsiaalkaitsesüsteemide ajakohastamist toetavate infosüsteemide arendused“ seletuskiri

I Sissejuhatus

Toetuse andmise tingimuste (edaspidi TAT) käskkirjaga toetatakse pikaajalise hoolduse meetmete rakendamist toetavate infosüsteemide arenduste ja nutikate IT-lahenduste kasutuselevõttu, et tagada kõigi abivajajate ühetaoline ligipääs vajalikule abile, sõltumata sellest, millises kohalikus omavalitsuses (edaspidi KOV) elatakse ja millist metoodikat seal kasutatakse. Teisalt võimaldab infosüsteemide arendus KOVidel saada kiire ja tervikliku ülevaate enda piirkonnas elavatest puude raskusastme tuvastamist taotlevatest inimestest (nii lastest kui täiskasvanutest), kes võivad vajada KOV täiendavat abi. Selleks luuakse turvaline infovahetus teenuseosutajatega KOVi ja Sotsiaalkindlustusameti (edaspidi SKA) korraldatavate sotsiaalteenuste jaoks.

Tegevuse elluviijaks on Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus (edaspidi TEHIK) ja partneriks on SKA.

Tegevuste eelarve on 11 428 571 eurot, sh Euroopa Regionaalarengu Fondi (edaspidi ERF) toetus 8 000 000 eurot, millele lisandub riiklik kaasfinantseering 3 428 571 eurot.

Meetme 21.4.1.1 kogumaksumus on 87 000 000 eurot, millest ERFi toetus on 60 900 000 eurot, riiklik kaasfinantseering 17 400 000 eurot ja toetuse saajate omafinantseering 8 700 000 eurot.

Lisaks käesolevale TAT-le planeeritakse meetmest järgmisi TAT määruseid avatud taotlusvoorude korraldamiseks:

- 1) vanemaealiste eluaseme toetamine (teenusemajad), ERFi toetuse summa 18 262 849 eurot;
- 2) erihoolekande reorganiseerimine, ERFi toetuse summa 20 900 000 eurot;
- 3) innovaatiliste lahenduste väljatöötamine elu- ja teenusekohtade kohandamiseks, ERFi toetuse summa 13 737 151 eurot.

TAT koostas Sotsiaalministeeriumi hoolekande ja sotsiaalse kaasatuse osakonna nõunik Regina Sergejeva (tel 5918 5855, regina.sergejeva@sm.ee) ja nutika arengu toetamise osakonna peaspetsialist Pille Lumi (tel 5918 1391, pille.lumi@sm.ee). TAT käskkirja juriidilise ekspertiisi tegi Sotsiaalministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Piret Eelmets (tel 626 9128, piret.eelmets@sm.ee). TAT koostamisse kaasati TEHIK ja SKA.

TAT käskkirja on keeleteoimetanud Rahandusministeeriumi ühisosakonna dokumendihaldustalituse keeleteoimetaja Virge Tammaru (tel 626 9320, virge.tammaru@fin.ee).

Toetatavad tegevused ei ole seotud isikuandmete töötlemisega isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses.

II Käskkirja sisu

ERFi vahendite kasutamisel perioodil 2021–2027 Eestis on aluseks „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava perioodiks 2021–2027“ (edaspidi *rakenduskava*), mille koostamisel on arvestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/1060 artiklis 10 nimetatud partnerluslepet ja mille on kinnitanud nii Vabariigi Valitsus kui Euroopa Komisjon. Rakenduskava viiakse ellu perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide rakendamise seaduse (ÜSS2021_2027) § 1 lõike 1 punkti 1 alusel.

Vastavalt ÜSS2021_2027 § 10 lõikele 2 ja kooskõlas lõikega 4 võib rakendusasutus rakenduskavas ja meetmete nimekirjas märgitud eesmärkide ja tulemuste saavutamiseks koostada meetme rakendamiseks TAT ning määrata selle elluviija.

TAT sisaldab eesmärkide ja tegevuste kirjeldust, eelarvet, toetatavate tegevuste sihtrühma, tulemusi, seost Eesti riigi pikaajalises arengustrateegia „Eesti 2035“ sihtide ja heaolu arengukava eesmärkidega ning rakendamise tingimusi.

TAT sisaldab 11 punkti:

1. punkt „Reguleerimisala ja seosed Eesti riigi eesmärkidega“;
2. punkt „Toetatavad tegevused ja eesmärk“;
3. punkt „Näitajad“;
4. punkt „Tegevuste eelarve“;
5. punkt „Kulude abikõlblikkus“;
6. punkt „Toetuse maksmise tingimused ja kord“;
7. punkt „Elluviija ja partneri kohustused“;
8. punkt „Aruandlus“;
9. punkt „TAT muutmine“;
10. punkt „Finantskorrektsiooni tegemise alused ja kord“;
11. punkt „Vaiete lahendamine“.

Punkt 1 „Reguleerimisala ja seosed Eesti riigi eesmärkidega“

Punktis 1 sätestatakse meetme nimetus, TAT eesmärgid ja seosed Eesti riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ sihtidega. Samuti on välja toodud TAT seosed rakenduskavaga kooskõlas olevast sekkumisest ja TERE-programmist.

TAT tegevused mõjutavad positiivselt regionaalarengut, kuivõrd TAT raames võetakse kasutusele infosüsteemide arendused ja nutikad IT-lahendused eriti haavatavatele sihtrühmadele eesmärgiga tagada teenuste kättesaadavus üle riigi.

Teenuseosutajate portaali (edaspidi ka TOP) loomine panustab võrdse kohtlemise ja ligipääsetavuse edendamisse. TOPi loomisel tuleb arvestada kõiki ligipääsetavuse nõudeid, et seda saaksid kasutada kõik abivajajad olenemata puudest, vanusest jms. See ühtlustab teenuste kättesaadavust ning lihtsustab andmete pärimist ja edastamist. Kõik avalikuks kasutamiseks mõeldud digilahendused peavad olema erivajadusega inimestele ligipääsetavad. Loodavad veebilahendused peavad vastama avaliku teabe seaduse §-s 32 ja ettevõtlus- ja infotehnoloogiaministri 28. veebruari 2019. a määruses nr 20 „Veebilehe ja mobiilirakenduse ligipääsetavuse nõuded ning ligipääsetavust kirjeldava teabe avaldamise kord“ kehtestatud ligipääsetavusnõuetele (sh vastavus standardile EN 301 549). Loodavat portaali saavad kasutada kõik abivajajad ja asjaomased ametnikud võrdset, olenemata nende soost, vanusest jne, mis omakorda panustab soolise võrdõiguslikkuse näitajasse.

Arenduste käigus luuakse teenuseosutajate portaali (TOP), mis sarnaselt X-teega pärib andmeid erinevatest infosüsteemidest (nt SKAIS, SKAIS2, STAR jne) keskselt. Tänu loodavale portaalile saab ühes kohas kergelt näha erinevaid isiku kohta käivaid andmeid, ilma et peaks külastama mitut erinevat infosüsteemi. Näiteks on TOPis näha, millised abivahendid on isikule väljastatud, mis perioodiks, mis arved on temaga seotud jne. See tähendab, et ei teki juurde uus andmebaas, kus andmeid dubleeritakse ja hoitakse, vaid peale TAT elluviimist saab andmeid pärida ühest ühtsest süsteemist. Praegu päritakse andmeid mitmest süsteemist. Sellise keskse süsteemi loomine vähendab andmete dubleerimist, mis omakorda panustab keskkonna ja kliima eesmärkidesse.

„Eesti 2035“ üks sihtidest on olla uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimkeskne riik. Seda kõike hõlmab ka TOPi arendus, pakkudes inimestele mugavat infosüsteemi, milles saab usaldusväärset andmeid pärida ja hoida. Portaali arendamisel lähtutakse abivajajate, teenuseosutajate, KOVide ja SKA vajadustest.

Käesoleva TAT-ga seotud „Eesti 2035“ põhisihid on ühiskond ja inimene. TAT raames tehtavad tegevused panustavad sellesse, et Eesti ühiskond oleks hooliv, koostöömeelne ja avatud. Tänu õigel ajal saadud abile ja toetusele paraneb inimeste elukvaliteet ja nad saavad olla täisväärtuslikud ühiskonnaliikmed, sh käia tööl. Teenuseosutamise portaali loomisega paraneb infovahetus ning eelduslikult paraneb ka abi kättesaadavus, mis omakorda panustab „Eesti 2035“ sihtidesse.

TAT tegevused ei panusta otseselt „Eesti 2035“ püsiva suhtelise vaesuse määra näitaja piirkondlike erinevuste vähendamisse, sest TAT-ga tagatakse parem andmete liikumine, aga see ei taga automaatselt seda, et inimesed saavad teenust paremini ja suuremas mahus. Küll aga loovad TAT raames tehtavad arendused selleks eeldused.

TAT vajalikkuse põhjendus

Hoolduskoormusega seotud probleemide väljaselgitamiseks loodi 2015. aastal Vabariigi Valitsuse otsusega hoolduskoormuse vähendamise rakkerühm, mis kaheaastase töö tulemusena esitas poliitikasoovitused Eesti pikaajalise hoolduse korralduse tõhustamiseks. Tuginedes rakkerühma poliitikasoovitustele esitas Sotsiaalministeeriumi 2018. aasta lõpus Vabariigi Valitsusele esimese memorandum, millega tehti ettepanek hoolduskoormuse probleemi lahendamiseks – luua Eestis ühtne pikaajalise hoolduse süsteem. Valitsus kinnitas pikaajalise hoolduse süsteemi loomise aluspõhimõtted ning andis Sotsiaalministeeriumile ülesande töötada välja konkreetsed lahendusettepanekud pikaajalise hoolduse süsteemi loomiseks Eestis.

Eesti on vananeva ja väheneva rahvaarvuga riik, kus inimeste keskmine eeldatav eluiga on küll viimastel aastatel oluliselt pikenenud, kuid samasugust positiivset trendi pole näidanud tervena elada jäänud eluiga. Kuigi Eesti elanikud elavad keskmiselt kauem kui varem, vajavad Eesti elanikud võrreldes teiste eurooplastega Euroopa Liidu keskmisest suurema tõenäosusega kõrvalist abi igapäevatoimingutes ja enesehoolduses.

Samal ajal on suurenenud nii eakate kui erivajadusega inimeste arv ja osakaal rahvastikus. 2021. aasta alguses oli Eestis erineva ametliku puude raskusastme ja liigiga inimesi kokku 146 162, mis moodustas 11% rahvastikust. Prognooside kohaselt see osakaal suureneb ning 2040. aastaks võib puudega inimesi olla Eestis hinnanguliselt 17% rahvastikust.

Seoses pikaajalise hoolduse reformiga luuakse terviklik abivajaduse hindamise ja toetamise süsteem, mille üheks osaks on pikaajalise hoolduse meetmete rakendamist toetavate infosüsteemide arenduste ja nutikate IT-lahenduste kasutuselevõtt, sh on esmase abivajaduse hindamiseks välja arendatud ühtne valideeritud, digiteeritud ja standardiseeritud abi- ja toetusvajaduse hindamise vahend. On oluline, et KOVidel oleks kiire ja terviklik ülevaade enda piirkonnas elavatest puuet taotlevatest inimestest (nii lastest kui täiskasvanutest), kes võivad vajada KOVi täiendavat abi. Eesmärgi saavutamiseks luuakse automaatne andmevahetus SKAIS2 ja STARi vahel, arendatakse välja teenuseosutajate portaal (TOP), mis on personaliseeritud rollipõhine töölaud. See on vajalik selleks, et info puude taotlemise kohta tehtud otsustest jõuaks KOVini võimalikult kiiresti ja et oleks tagatud kõigi abivajajate ühetaoline ligipääs vajalikule abile, sõltumata sellest, millises KOVis nad elavad ja millist metoodikat seal kasutatakse. TOPis on ülevaade teenust saama suunatud klientidest ja menetluste seisust, planeeritud toimingutest ja kasutajale tähtsatest teavitustest (nt meeldetuletused tähtaegade lähenemisest). Samuti on TOPi kaudu võimalik hallata teenuse broneeringuid, esitada teenuse osutamisega seotud aruandeid jne

Punkt 2 „Toetatavad tegevused ja eesmärk“

Punktis 2 kirjeldatakse tegevusi TAT eesmärkide ja tulemuste saavutamiseks, sh puutumust riigiabi andmisega. Iga tegevuse juures tuuakse välja sihtrühm ja tegevuse abikõlblikkuse periood. TAT tegevusi viib ellu TEHIK ning partnerina kaasatakse SKA. TEHIKu ja SKA tööjaotus kogu TAT tegevuste kaupa on võrdne lähtudes asutuse spetsiifikast ja vastutusalast.

Lähtuvalt Vabariigi Valitsuse 12. mai 2022. a määruse nr 55 „Perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide rakenduskavade vahendite andmise ja kasutamise üldised tingimused“ § 41 lõike 1 punktist 7 kehtestatakse asjakohasel juhul nõuded, mille kohaselt ei tekitata Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2020/852, millega kehtestatakse kestlike investeeringute hõlbustamise raamistik ja muudetakse määrust (EL) 2019/2088 (ELT L 198, 22.06.2020, lk 13–43), artiklis 17 nimetatud olulist kahju ühelegi artiklis 9 sätestatud keskkonnanäesmärgile.

Lähtuvalt perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava DNSH-analüüsist (ingl *do no significant harm* ehk ei kahjusta oluliselt) ei tuvastatud meetmel potentsiaalselt olulist kahju keskkonnanäesmärkidele ning seega puudub vajadus täiendavate nõuete kehtestamiseks. TAT koostamisel on arvestatud Euroopa Liidu põhiõiguste hartas ja puuetega inimeste õiguste konventsioonis sätestatuga.

Tegevuse 2.1 „**Täiskasvanu abivajaduse hindamisega seotud arendused**“ raames arendatakse esmase abivajaduse hindamiseks välja ühtne valideeritud, digiteeritud ja standardiseeritud abi- ja toetusvajaduse hindamise vahend, mille kasutuselevõtmise eelduseks on sellele digitaalse lahenduse loomine. KOVi tehtava esmase hindamise eesmärk on tuvastada inimese üldine õigus ja vajadus sotsiaalhoolekandelist abimeetmete järele, sh ka väljaspool oma kutse- või ametlikku tööd hooldusvajadusega inimest hooldava inimese toetusvajadus.

Sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) jt seaduste tasandil luuakse õiguslikud alused hindamisega seotud andmevahetuseks nende andmete kasutamiseks, mis on vajalikud inimeste abivajaduse väljaselgitamisega kokku puutuvate osapoolte (nt KOV, SKA, töötukassa jt) jaoks. See annab võimaluse kasutada nii teistes riiklikes andmekogudes olemasolevaid andmeid kui ka STARI kantud, KOVi tehtava abivajaduse hindamise andmeid. Andmevahetuse õiguslike aluste korrastamine, andmevahetuse digiteerimine ja kasutajamugavuse rakendamine võimaldavad inimestele pakkuda proaktiivsemalt abi ning ennetada seeläbi abivajaduse süvenemist, samuti aitavad nii riigi kui KOVi tasandil planeerida inimeste vajadustele vastavaid teenuseid ja abimeetmeid.

KOVi kohustus on välja selgitada ka hooldusvajadusega inimest hooldava inimese toetusvajadus, kes teeb seda väljaspool oma kutse- või ametlikku tööd (SHS § 15 lg 4). Hoolduskoormusega inimeste väljaselgitamine on eelkõige vajalik olukorras, kus KOV näeb, et pelgalt ametlike teenuste pakkumisega ei ole abivajaja igapäevane toimetulek kaetud ja talle pakutakse täiendavat tuge. Selleks, et anda KOVidele paremad vahendid hoolduskoormusega inimeste hindamiseks, **töötas mõttekoda Praxis 2022. aasta lõpuks välja hoolduskoormuse tasemed, meetodika ja valideeritud hindamisvahendi, sh juhendmaterjali** hoolduskoormuse tasemete määramiseks ja hoolduskoormusega inimeste toetusvajaduse hindamiseks, mida KOVid saavad tulevikus kasutada. Hoolduskoormuse hindamisvahend töötatakse esmalt välja Excelis, kuid SKA-l ja TEHIKul on vaja **luua digitaalne lahendus**, kus andmed on eeltäidetud, turvaliselt käideldud ja kasutajamugavus tagatud. Samuti peavad andmed olema ühetaolised, mis loob eeldused hindamisvahendi laiapõhjaliseks kasutuselevõtuks KOVi tasandil.

Tegevuse 2.2 „**Teenuseosutajate portaali loomine**“ raames arendatakse välja teenuseosutajate portaali (TOP), mis on personaliseeritud rollipõhine töölaud, kus teenuseosutajal on olemas ülevaade teenust saama suunatud klientidest ja menetluste seisust, planeeritud toimingutest ja kasutajale tähtsatest teavitustest (nt meeldetuletused tähtaegade lähenemisest). Samuti on TOPi kaudu võimalik hallata teenuse broneeringuid ja esitada teenuse osutamisega seotud aruandeid. Arendus võimaldab KOVi/SKA ja teenuseosutaja vahelist andmevahetust keskse portaali kaudu, mis vähendab vajadust korraldada teenuseosutamisega seotud infovahetust muude kanalite (e-post, paberdokumendid, telefon jm) kaudu.

Tegevuse 2.3 „**Muud arendused, mis tulenevad õiguslikest muudatustest või muudest vajadustest**“ raames tehakse täiendavaid arendusi pikaajalise hoolduse süsteemi toetavates

infosüsteemides. Lisaks on kavandatud mitu muudatust pikaajalise hoolduse süsteemis, sh hoolduskoormusega inimeste hoolduspuhkuse regulatsiooni muutmine.

Punkt 2.4 „Riigiabi“

TAT-s on tegevuste elluviijaks (toetuse saajaks) TEHIK ja partneriteks SKA. SKA on Sotsiaalministeeriumi valitsemisalas tegutsev valitsusasutus. SKA puhul on tegemist sotsiaalvaldkonna kompetentsikeskusega, kes korraldab, arendab ja haldab riigi sotsiaalteenuseid, sh täidab õigusaktidest tulenevaid ülesandeid oma tegevusvaldkonnas ning teeb riiklikku järelevalvet ja kohaldab riiklikku sundi seaduses ettenähtud alustel ja ulatuses. TEHIK on Sotsiaalministeeriumi hallatav riigiasutus - sisuliselt kompetentsikeskus, kes tegeleb Sotsiaalministeeriumi tervise-, sotsiaal- ja töövaldkonnas info- ja kommunikatsioonitehnoloogiasteenuste arendamise ja haldamisega.

Analüüsitava tegevuse tingimuste väljatöötamisel ja rakendamisel tuleb muu hulgas silmas pidada ka riigiabi reegleid. Riigiabi reeglistiku eesmärk on välistada igasugune Euroopa Liidu siseturu kaitset kahjustav ja konkurentsi moonutav abi ettevõtjatele riigi poolt, mis on keelatud juba Euroopa Liidu aluslepingute tasemel. Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELTL) artikli 107 kohaselt on siseturuga kokkusobimatu igasugune liikmesriigi poolt või riigi (sh riigisisese haldusüksused) ressurssidest ükskõik missugusel kujul antav abi, mis kahjustab või ähvardab kahjustada konkurentsi, soodustades teatud ettevõtjaid või teatud kaupade tootmist.

Kuna riigiabi konkreetset definitsiooni Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 107 lõige 1 ei anna, tuleb otsustamisel, kas tegemist on riigiabiga, lähtuda järgmistest kriteeriumidest:

- abi antakse riigi, linna või valla vahenditest;
- abimeetmel on valikuline iseloom, st ta on suunatud teatud ettevõtjale, ettevõtjate grupile või mingite kindlate kaupade tootmiseks;
- abimeede annab eelise abi saajale;
- abimeede moonutab või võib moonutada konkurentsi ja kaubandust Euroopa Liidu riikide vahel.

Esimeseks oluliseks komponendiks enne nelja riigiabi kriteeriumi hindamist on teha selgeks, kas abi saaja on ettevõtja. Euroopa Kohtu praktikast tulenevalt tuleb riigiabi kontekstis lugeda ettevõtjaks kõiki üksusi, mis tegelevad järjekindlalt majandustegevusega. Seejuures ei ole oluline nende üksuste õiguslik seisund ega rahastamise viis, vaid see, kas isik tegeleb teenuste pakkumisega liberaliseeritud turul või mitte. Oluline pole isegi see, kas asutus või üksus on asutatud eesmärgiga teenida kasumit. Määravaks on vaid asjaolu, kas faktiliselt tegeletakse majandustegevusega.

Tegevuste elluviijate tegevused on seotud seadustes ja põhimääruses sätestatud ülesannetega ega välju nende raamidest. Loodavad IT-arendused ega teenuseosutajate portaali ei ole mõeldud kommertskasutuseks. Eeltoodust nähtub, et tegemist ei ole majandustegevusega, vaid avalike ülesannete täitmisega. Toetust kasutatakse IT-arendusteks, mis on seotud täiskasvanu abivajaduse hindamisega (SHS § 15 ja LasteKS § 271), ning KOVi ja SKA korraldatavate sotsiaalteenuste osutamisega seotud turvaliseks infovahetuseks (teenuseosutajate portaali loomne). Samuti tehakse muid IT-arendusi, mis on vajalikud tulenevalt õiguslikest muudatustest või muudest vajadustest.

TAT tegevuste elluviimisel peab elluviija järgima riigihangete seadust ehk arenduste tegemiseks korraldab TEHIK riigihanke.

TAT raames loodavate IT-arenduste lõppkasutajateks on puudega inimesed ja oma lähedast hooldavad omastehooldajad, kes mingil ajahetkel võivad kokku puutuda abivajaduse hindamisega. Andmebaasile saavad ligipääsu teenuseosutajad, kes osutavad KOVi/SKA korraldatavaid sotsiaalteenuseid, samuti KOVide ja riigi sotsiaalhoolekandevaldkonna ametnikud ja spetsialistid.

Loodav andmebaas aitab kaasa teabe vahetamise lihtsustamisele ja kiirendamisele, kuna andmed kogutakse ühte kohta. Seega ei tekita see ühelegi osapoolle ärilist eelist, vaid võimaldab leida kogu info ühest kohast ning tagab eri osapoolte turvalise ja usaldusväärse teabe vahetamise keskkonna. Seega ei ole tegemist riigiabiga ka lõppkasutajatele ja teenuseosutajatele.

Eeltoodust tulenevalt ei ole TAT alusel antav toetus riigiabi. Riigiabiga on tegemist juhul, kui antav abi vastab kõigile neljale riigiabi kriteeriumile. Käesoleval juhul on täitmata vähemalt üks kriteerium – tegemist ei ole majandustegevusega.

Punkt 3 „Näitajad“

Punktis 3 on nimetatud TAT näitajad, mis aitavad mõõta eesmärkide saavutamist nii kvantitatiivselt, kvalitatiivselt kui ajaliselt. Punktis on esitatud meetmete nimekirja väljundnäitaja, TAT-spetsiifiline tulemusnäitaja ning TAT-spetsiifilised väljundnäitajad ja mõõtühikud, nende alg- ja sihttasemed aastateks 2024 ja 2027, lisaks on esitatud näitaja sisu. Käesolev TAT panustab otseselt meetmete nimekirja väljundnäitajasse, milleks on „Loodud sotsiaalkaitse valdkonna ühine andmekogu“ sihttasemega 1 aastaks 2027. TAT-spetsiifiliseks tulemusnäitajaks on „Institutsioonide vajaduste põhised kasutajarolid“ sihttasemega 50 aastaks 2027, mida raporteerib elluviija ehk TEHIK SKA andmete alusel. TAT-spetsiifilisteks väljundnäitajateks on tegevuste puhul valminud ärianalüüsid sihtväärtusega 1 aastaks 2024 ja aastaks 2027, mida raporteerib TEHIK SKA andmete alusel. Lisaks on TAT-spetsiifilised väljundnäitajad „Valminud TOPi esimene etapp“ sihtväärtusega 1 aastaks 2027, mida raporteerib TEHIK SKA andmete alusel, ja „Valminud täisealiste puude raskusastme tuvastamise arendus“ sihtväärtusega 1 aastaks 2024, mida raporteerib TEHIK SKA andmete alusel.

Punkt 4 „Tegevuste eelarve“

TAT eelarve on 11 428 571 eurot, sh ERFi toetus 8 000 000 eurot, millele lisandub riiklik kaasfinantseering 3 428 571 eurot. Tegevuste ja aastate kaupa on eelarve näidatud TAT lisas 1.

Punkt 5 „Kulude abikõlblikkus“

Abikõlblike kulude, sh mitteabikõlblike kulude kindlaks määramisel tuleb lähtuda Vabariigi Valitsuse 12. mai 2022. a määrusest nr 55 „Perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika ja siseturvalisuspoliitika fondide rakenduskavade vahendite andmise ja kasutamise üldised tingimused“ (edaspidi *ühendmäärus*).

Vastavalt ühendmääruse § 17 punktile 8 on sama määruse § 21 lõikes 4 nimetatud kaudsed kulud, va IT-süsteemide arendamisega seotud hoolduskulud, TAT abikõlblikkuse perioodil, abikõlblikud ainult lihtsustatud hüvitamisviisidest ühtse määra alusel. Ühtse määra rakendamisel ei tule tõendada ega esitada rakendusüksusele (edaspidi RÜ) kaudsete kulude kuludokumente, kulude tasumist tõendavaid dokumente ega kulu aluseks olevaid arvestusmetoodikaid. Seetõttu ei kontrollita ka kaudsete kulude aluseks olevaid kulusid paikvaatluse ega projektauditi käigus. Samuti ei tule osalise tööajaga administreeriva personali üle pidada arvestust ega raamatupidamisarvestuses eristada ühtse määra alusel hüvitatud kaudseid kulusid.

Kaudsed kulud moodustavad 15% TAT otsestest personalikuludest.

Abikõlblikud on teavitustegevuste kulud, sh teavitusürituse kulud.

TAT-s nimetatakse abikõlbmatud kulud, mida ühendmääruses ei ole nimetatud. Abikõlblikud otsesed kulud on tegevuste elluviimiseks vajalikud kulud. TAT raames on tegemist infosüsteemide arendamise tegevustega, mis tähendab, et IT-süsteemide arendamisega seotud hoolduskulu on TAT abikõlblikkuse perioodi jooksul otsene kulu. Hilisem hoolduskulu kaetakse riigieelarvest.

Punkt 6 „Toetuse maksmise tingimused ja kord“

Toetuse väljamaksmine toimub ühendmääruse § 27 lõike 1 punkti 1 alusel, v.a kaudsete kulude hüvitamine. Maksetaotlusi võib esitada vähemalt üks kord kvartalis, kuid kõige sagedamini üks kord kuus. Kuna riigiasutused saavad kulude tasumiseks enne toetuse saamist käibevahendeid riigieelarve seaduse alusel, on nende taastamiseks vaja võimalikult kiiresti esitada RÜ-le maksetaotlused, et abikõlblikud kulud saaks omakorda lisada Euroopa Komisjonile esitatavasse maksetaotlusse. Kui kalendrikuus makseid ei tehta, siis null-reaga maksetaotlust esitada ei tule.

Punkt 7 „Elluviija ja partneri kohustused“

Lisaks TAT-s sätestatule kohalduvad elluviijale kõik ühendmääruse §-des 10–11 toetuse saajale sätestatud kohustused. Muu hulgas tuleb erilist tähelepanu pöörata riigihangete seaduse järgimisele.

Rakendusasutuse (edaspidi RA) nõudmisel on elluviija kohustatud esitama TAT eelarve jagunemise aastate ja eelarveartiklite kaupa. Vastav nõue on vajalik sisendina riigieelarve ja tööplani planeerimise protsessis. RA on aruandekohustuslik tema vastutusalas olevate meetmete elluviimises ning selleks eraldatud toetuse kasutamises, mistõttu võib olla vajalik tihedamini kui kaks korda aastas (aruannete esitamise tähtajad) seirata vahendite kasutamist ning vajaduse korral sekkuda (ala- või ülekasutamine) TAT elluviimisse.

Peale TAT kinnitamist tuleb RÜ-le esitada RÜ nõudmisel väljamaksete prognoos 15 tööpäeva jooksul.

Elluviija on kohustatud korraldama teavitusürituse vastavalt Vabariigi Valitsuse 12. mai 2022. a määruse nr 54 „Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide vahendite andmisest avalikkuse teavitamine“ § 2 lõikele 3.

Enne TAT-st rahastatavate riigihangete korraldamist tuleb elluviijal RA-ga kooskõlastada riigihanke raames toetatavate sisuliste tegevuste vastavus TAT eesmärkide saavutamisele ja edastada RÜ-le info riigihanke alusdokumentide kohta. RA ei kooskõlasta ega nõusta riigihangetega seotud tehnilisi ja vormilisi aspekte ega kontrolli kooskõla riigihangete seaduses sätestatuga. Hangete, riigihanke alusdokumentide ja lepingutega seoses pakub elluviijale eelnõustamist RÜ.

Käesolevas punktis sätestatakse ka nõuded TAT partnerile, sh nõue mille kohaselt on partner kohustatud maksma elluviijale tagasi toetuse summas, mis on märgitud RÜ tehtud finantskorrektsiooni otsuses partneri kulude kohta.

Vastavalt punktidele 7.1.7 ja 7.2.9 on nii elluviija kui ka partner kohustatud kaasama arendusprotsessi lõppkasutajaid. Iga IT lahenduse puhul kaasatakse lõppkasutajad ärilise lähteülesande püstitusse, vajadusel analüüsi etappi ning kindlasti lõppkasutaja testimisse. Lõppkasutajateks on KOV-id, erinevad teenuseosutajaid nii SKA kui ka KOV-i vaates.

Arenduse valmimisel ning toodangu keskkonnas kasutusele võtuks koostatakse juhendmaterjalid, mis on kõigile kasutajatele kättesaadavad, viiakse läbi infopäevi ning nii teema kui ka funktsionaalsuse põhiseid koolitusi. Lisaks on tagatud STAR teenustoe näol tehniline tugi ning teenuseomaniku poolt SKA-s äriline tugi.

Punkt 8 „Aruandlus“

Punktis 8 sätestatakse vahearuanne ja lõpparuande esitamise kohustus ja tähtajad ning aruannetes puuduste esinemise korral nende menetlemise kord. Korrapäraselt esitatud aruanded aitavad jälgida TAT tegevuste edenemist ja tulemuste täitmist ning võimaldavad vajaduse korral juhtida tähelepanu vajakajäämistele ja teha tegevuste elluviimises õigeaegseid muudatusi.

Järelaruande esitamise kohustust elluviijal ei ole. Lõpparuandes tuleb lisaks vahearuandes nõutavale infole esitada teave tegevuste panusest TAT punktis 1.1.1 välja toodud „Eesti 2035“ näitajatesse, millega hinnatakse horisontaalsete põhimõtete edenemist.

Punkt 9 „TAT muutmine“

Punktis 9 sätestatakse TAT muutmise kord. Muudatusvajadused peavad olema motiveeritud ja aitama kaasa TAT edukale elluviimisele. Sagedamini kui üks kord kuue kuu jooksul ei ole mõistlik TAT-d muuta, arvestades muutmisprotsessi ajamahukust ja sellega kaasnevat halduskoormust. TAT-d peavad põhinema põhjalikel analüüsidel ja planeerimisel, välistades sagedaste paranduste vajaduse, samuti vajalikud muudatused olema põhjendatud ja läbi kaalutud.

RA-l on õigus TAT-d muuta, kui selgub, et see on vajalik TAT edukaks elluviimiseks või TAT elluviijal ei ole toetuse kasutamist ettenähtud tingimustel võimalik jätkata. RA võib muuta TAT finantsplaani, eelarvet või TAT abikõlblikkuse perioodi. Kui TAT rakendamisel tekib eelarveliste vahendite jääk, võib RA vähendada TAT eelarvet tingimusel, et see ei takista TAT eesmärkide täitmist. Vastav säte on vajalik olukorras, kus on näha, et TAT tegevuste elluviimiseks kulub oluliselt vähem vahendeid, kui oli esialgu planeeritud.

Punkt 10 „Finantskorrektsiooni tegemise alused ja kord“

Viidatakse finantskorrektsiooni otsuste ja tagasimaksete tegemise reeglistikule.

Punkt 11 „Vaiete lahendamine“

Nimetatakse RA ja RÜ otsuse või toimingu vaide menetleja. Kuna TEHIK ja SKA, samuti RA ja RÜ on riigiasutused, siis vaidluste lahendamisel kohaldub neile Vabariigi Valitsuse seaduse § 101, mida on kinnitanud ka Riigikohus kohtuasjas 3-22-1641.

III TAT vastavus Euroopa Liidu õigusaktidele

Käskkiri on vastavuses Euroopa Liidu õigusega.

Käskkirja koostamisel on arvestatud järgmiste Euroopa Liidu õigusaktidega:

1) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1060, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfond+, Ühtekuuluvusfondi, Õiglase Ülemineku Fondi ja Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi kohta ning nende ja Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi, Sisejulgeolekufondi ning piirihalduse ja viisapoliitika rahastu suhtes kohaldatavad finantsreeglid;

2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1058, mis käsitleb Euroopa Regionaalarengu Fondi ja Ühtekuuluvusfondi.

IV TAT mõjud

TAT mõjul paraneb sotsiaalabi kättesaadavus kõigile abivajajatele sõltumata sellest, millises KOVis nad elavad ja millist metoodikat seal kasutatakse. Sellega tagatakse kõigile abivajajatele võrdsed võimalused, võrdõiguslikkus ja ligipääsetavus. Lisaks lihtsustavad tehtavad arendused oluliselt abivajajate, KOVi sotsiaaltöötajate, SKA spetsialistide ja teenuseosutajate halduskoormust seoses andmete pärimise ja edastamisega. Kõik see panustab riigi regionaalarengusse.

TAT panustab kaudselt kliima ja keskkonna valdkonda, kasutades TAT tegevuste elluviimisel ja süsteemide väljaarendamisel modulaarset arhitektuuri, nt mikroteenustel põhinevaid lahendusi. Uute arenduste juures kasutatakse mikroteenustel arhitektuuri ehk kõik (menetluslikult) vajalikud andmed on infosüsteemis metaandmetena, mitte ei ole säilitatud paber- ega digidokumendina. Mikroteenuste arhitektuuri väljatöötamisel arvestatakse keskkonnakriteeriumitega (nt roheline

tarkvaratehnika põhimõtted). Modulaarne arhitektuur tagab infosüsteemi parema edasiarendatavuse ja aitab seeläbi vältida tarkvara (enneaegset) taakvaraks muutumist. Taakvara edasine muutmine ja täiendamine on oluliselt keerukam, aeganõudvam ja seeläbi ka keskkonnale koormavam. Kui TAT raames arendatud süsteeme saab taaskasutada ka teistes valdkondades, on sellel suur positiivne keskkonnamõju. Lisaks korraldatakse rohelisi riigihankeid ehk keskkonnasäästlikke põhimõtteid arvesse võtvaid riigihankeid. Teavitussüritus jm vajalikud sündmused korraldatakse läbimõeldult tagamaks, et nendel osalemine oleks minimaalse ökoloogilise jalajäljega ehk järgides Keskkonnaministeeriumi koostatud keskkonnahoidlike sündmuste korraldamise juhendis¹ toodud minimaalseid nõudeid ja soovitusi.

Rahastatavad tegevused on kooskõlas ELi põhiõiguste hartas nimetatud põhiõigustega ja puuetega inimeste konventsiooni väärtustega.

TAT tegevuste jätkusuutlikkus tagatakse riigieelarve vahenditega, kuna tegevused panustavad riigis elluviidavatesse reformidesse, olles nende lahutamatu ja oluline osa.

Andmekaitsealane mõjuhindang

TAT-s on kolm tegevust. Ühe tegevusena tehakse täiskasvanu abivajaduse hindamisega (abivajaduse hindamine on reguleeritud SHS §-s 15 ja LasteKS §-s 27¹) seotud arendusi, mille eesmärk on tagada kõigi abivajajate ühetaoline ligipääs vajalikule abile, sõltumata sellest, millises KOVis nad elavad ja millist meetodikat seal kasutatakse. Täiskasvanu abivajaduse hindamise süsteem on kasutusel juba praegu ning see hõlmab endas erinevaid andmeid, sh nii tundlikke kui eriliigilisi isikuandmeid. Praegu teevad KOVid ja SKA andmepäringuid vajalike andmete saamiseks, lisaks esitavad inimesed ise andmeid, mida erinevates keskkondades töödeldakse ja säilitatakse. TAT arenduste raames täiskasvanu abivajaduse hindamise andmed digiteeritakse, st hindamiseks vajalikud andmed päritakse maksimaalselt turvalise kanali ehk sarnaselt X-tee kaudu. Sellega kaob andmete dubleerimine ja paberdokumentide kasutamise vajadus, samuti eri kanaleid pidi toimuv andmevahetus osapoolte vahel. Andmeid säilitatakse turvaliselt infosüsteemis, andmete töötlemine logitakse ning hindamistulemustele juurdepääsu piiratakse kasutajaõigustega. Väheneb töötajatepoolne eksimisvõimalus andmevahetuseks sobimatute kanalite valimisel, näiteks võimalik isikuandmete krüpteerimata edastamine jms.

Arendus võimaldab koguda abivajaduse esmase hindamise infot KOVide üleselt struktureeritud ja võrreldaval kujul, mis vähendab dubleerimist nii samaliigiliste hindamiste tegemisel kui andmete kogumisel.

Teise tegevusena luuakse TOP. TOPi eesmärk on luua turvaline infovahetus teenuseosutajatega KOVi ja SKA korraldatavate sotsiaalteenuste jaoks. TOPis ei hoita andmeid, vaid selle portaali kaudu toimub andmete pärimine teistest, juba kasutusel olevatest ja õiguslikult reguleeritud portaalidest ja andmekogudest. Andmevahetuseks kasutatakse maksimaalselt X-tee teenuseid ning väheneb vajadus korraldada teenuseosutamisega seotud infovahetust muude kanalite (e-post, paberdokumentid, telefon jm) kaudu, mille puhul andmelekked ja volitamata juurdepääsu oht on suurem. See on oluline, kuna lahenduste kasutuselevõtt puudutab eriti haavatavaid sihtrühmi.

TOPi kasutajate õigusi piiratakse vastavalt vajadusele (rollipõhine juurdepääs) ning kõikide tegevuste kohta tekivad logid.

Kolmanda tegevusena tehakse muid arendusi, mis on vajalikud tulenevalt õiguslikest muudatustest või muudest vajadustest.

TAT-st toetatakse üksnes infosüsteemi ärianalüüside tegemist ja IT-arendusi, mille raames ei koguta ega töödelda isikuandmeid. Loodavas süsteemis isikuandmete töötlemine on reguleeritud

¹ Keskkonnahoidlike sündmuste korraldamise juhend, <https://envir.ee/media/9111/download>

olemasolevate õigusaktidega, mida vajaduse korral muudetakse. TAT-s nimetatud tegevuste puhul järgib elluviija arenduste tegemisel isikuandmete kaitse põhimõtteid ja reegleid, vältides isikuandmetega testimist.

TAT raames IT-arenduste testimise käigus kasutatakse sama loogikat ja samu testimisviise, mida on kasutatud varasemate riigi poolt loodud infosüsteemide testimise käigus (STAR, SKAIS jne). Arenduste testimiseks kasutatakse tehisandmeid ja vajaduse korral surnud isikute andmeid. Enne arendusfaasi jõudmist tehakse kõigi arenduste kohta andmekaitsealane mõjuhinnang.

TAT raames tehtavate arenduste valmimisel tehakse vajadusel õigusloomes vastavad muudatused, mis on eelkõige seotud andmekoosseisuga.

Hilisem isikuandmete kasutamine, sh analüüs ei ole antud TAT-i osa. Nii elluviija kui ka partner ei tee arenduste ega ka valminud infosüsteemi rakendamise käigus tegevusi, mis läheksid kehtiva õigusloomega vastuollu.

V TAT kooskõla valikukriteeriumitega

TAT tegevused vastavad rakenduskava seirekomisjonis kinnitatud üldistele valikukriteeriumitele kooskõlas ühendmääruse §-ga 7.

1. TAT kooskõla valdkondlike arengukavadega, mõju rakenduskava erieesmärgi ja meetme eesmärkide saavutamisele

TAT kooskõla valdkondlike arengukavadega ning panust rakenduskava erieesmärki ja meetme eesmärkidesse, sh projekti tulemuste ja mõju eeldatavat ulatust ning vajaduse korral väljundite ja tulemuste kestlikkust pärast projekti lõppu, on kirjeldatud TAT punktis 1 ja seletuskirja IV osas.

TAT panustab meetme 21.4.1.1 „Iseseisvat toimetulekut toetavate ja kvaliteetsete sotsiaalteenuste ning hooldusvõimaluste tagamine“ eesmärkidesse, TAT edukas elluviimine panustab meetmete nimekirja väljundnäitaja „Loodud sotsiaalkaitse valdkonna ühine andmekogu“ sihttaseme täitmisesse.

2. TAT põhjendus

TAT eesmärgi, vajalikkuse ja eesmärgi saavutamiseks tehtavate tegevuste põhjalik kirjeldus on esitatud seletuskirja I ja II peatükis. TAT tegevused aitavad kaasa meetme 21.4.1.1 „Iseseisvat toimetulekut toetavate ja kvaliteetsete sotsiaalteenuste ning hooldusvõimaluste tagamine“ eesmärgi saavutamisele. Projekti elluviimise raames ühendatakse kaks süsteemi üheks, mis lihtsustab andmete pärimist ning vähendab andmete liikumist. TAT tegevuste ajakava on realistlik.

3. Kuluefektiivsus

Planeeritud eelarve kujunemist on kirjeldatud TAT lisas. Eelarve planeerimisel lähtutakse varasematest kogemustest sama tüüpi kulude tegemisel ning seda korrigeeritakse vajaduse korral tarbijahinnaindeksi prognoositava muutusega. Uut tüüpi kulude planeerimisel uuritakse hindasid turult või töötatakse need ise välja. Edasised hoolduskulud kaetakse riigieelarvest.

4. Elluviija ja partneri suutlikkus projekti ellu viia

TEHIK on Sotsiaalministeeriumi hallatav riigiasutus ja SKA on Sotsiaalministeeriumi valitsusalas tegutsev valitsusasutus.

TEHIKu näol on tegemist kompetentsikeskusega, kes tegeleb info- ja kommunikatsioonitehnoloogiateenuste arendamise ja haldamisega Sotsiaalministeeriumi tervise-,

sotsiaal- ja töövaldkonnas. TEHIK on olnud Sotsiaalministeeriumile partneriks uute e-teenuste loomisel SKA-le, Tervisekassale, Terviseametile, Tervise Arengu Instituudile, Raviametile, Tööinspeksioonile, Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskusele ja võrdõiguslikkuse volinikule. Lisaks on TEHIKul oluline roll tagada KOVidele mõeldud sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistri (STAR) töö ning teha koostööd erinevate teenuseosutajatega.

SKA puhul on tegemist sotsiaalvaldkonna kompetentsikeskusega, kes korraldab, arendab ja haldab riigi sotsiaalteenuseid, sh täidab õigusaktidest tulenevaid ülesandeid oma tegevusvaldkonnas ning teeb riiklikku järelevalvet ja kohaldab riiklikku sundi seaduses ettenähtud alustel ja ulatuses. TAT koostamise ajal on SKA-l teostamisel 18 välisvahenditest rahastatud projekti, mille rakendusüksuseks on Riigi Tugiteenuste Keskus.

Nii TAT elluviija kui partner omavad pikaajalist struktuurfondidest rahastatud projektide elluviimise kogemust.

5. Kooskõla Eesti pikaajalise arengustrateegia aluspõhimõtete ja sihtidega

Kooskõla „Eesti 2035“ aluspõhimõtete ja sihtidega on hinnatud TAT ja seletuskirja punktis 1 ja seletuskirja IV osas.

VI TAT rakendamine

TAT-d rakendatakse tagasiulatuvalt alates 01.08.2022. Tagasiulatuv rakendamine on vajalik seoses toetatavate tegevuste alustamisega nimetatud kuupäevast.

VII TAT kooskõlastamine

Eelnõu esitati eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile ning e-posti teel Riigi Tugiteenuste Keskusele ja arvamuse avaldamiseks TEHIKule ja SKA-le. Samuti edastati eelnõu EISi kaudu arvamuse avaldamiseks ühtekuuluvuspoliitika rakenduskava seirekomisjonile ja Euroopa Komisjonile. Rahandusministeerium ja Riigi Tugiteenuste Keskus kooskõlastasid eelnõu märkustega, millega on arvestatud. Lisaks saatis tähelepanekud SKA, millega on samuti arvestatud. Ühtekuuluvuspoliitika rakenduskava seirekomisjon ja Euroopa Komisjon tagasisidet ei edastanud.

Seletuskirja lisad

Lisa 1. Riskide hindamine

Lisa 2. Põhiõiguste hartaga ja puuetega inimeste õiguste konventsiooniga arvestamise kontrollleht